תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · נביאים

חומת אנך על שופטים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על שופטים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-שופטים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק טו 5
פסוק טז 6
פסוק יז 6
פסוק כד 6
פרק ב 6
פסוק א 6
פסוק ד 6
פסוק טו 6
פסוק יח 7
פרק ג 7
פסוק ב 7
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק י 7
פסוק יא 8
פסוק יב 8
פסוק יד 8
פסוק טו 8
פסוק יט 8
פרק ד 9
פסוק ד 9
פסוק ה 9
פסוק ט 9
פסוק יא 9
פסוק יד 9
פסוק כא 9
פרק ה 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ג 10
פסוק יט 11
פסוק כז 11
פרק ו 11
פסוק ב 11
פסוק ג 11
פסוק ז 11
פסוק יד 12
פסוק טז 12
פסוק כ 12
פסוק כג 12
פסוק כה 12
פסוק לד 13
פסוק לו 13
פרק ז 13
פסוק ב 13
פסוק ח 13
פסוק יג 14
פסוק טז 14
פרק ח 14
פסוק א 14
פסוק ו 14
פסוק ז 15
פסוק כב 15
פסוק כז 15
פסוק כח 15
פסוק לג 15
פרק ט 15
פסוק א 15
פסוק ח 16
פסוק נו 16
פרק י 17

פסוק א 17
פסוק ג 17
פרק יא 17
פסוק א 17
פסוק ג 18
פסוק יא 18
פסוק טו 18
פסוק לה 19
פרק יב 19
פסוק ב 19
פסוק ו 19
פסוק ח 19
פרק יג 20
פסוק ה 20
פסוק כב 20
פרק יד 20
פסוק א 20
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק יב 21
פסוק טז 21
פסוק יח 21
פרק טו 21
פסוק ב 21
פסוק ג 22
פסוק ד 22
פסוק יח 22
פרק טז 22
פסוק ד 22
פסוק ה 23
פסוק כא 23
פרק יז 23
פסוק ב 23
פסוק ג 23
פרק יח 24
פסוק א 24
פסוק ג 24
פסוק יח 24
פרק יט 24
פסוק א 24
פסוק ב 25
פסוק ג 25
פסוק כג 25
פסוק כד 25
פסוק כט 25
פסוק ל 26
פרק כ 26
פסוק ג 26
פסוק יב 26
פסוק יח 26
פסוק כא 26
פרק כא 27
פסוק ג 27
פסוק ח 27
פסוק כא 27

פרק א

פסוק טו

הבה לי ברכה וכו'. אפשר במשז"ל נקבה גימטריא נזק. זכר גימטריא ברכה. ואפשר לרמוז דכאשר נשאת לת"ח נזק נהפך זקן שזכתה לבעל ת"ח. ובחיבור נזק זקן גימטריא שדי שהקב"ה יברכם כמש"ה ואת שדי ויברכך. ובזה אפשר לרמוז מש"ה פרשת תולדות קום לך פדנה ארם וכו' וקח לך מבנות לבן וכו' ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך וכו' הכונה וקח לך שאתה ת"ח זקן אשה נקבה וא"כ זקן נקבה גימטריא שדי ואל שדי יברך אותך. ובמקום נזק שהיא נקבה בהתחברה עם זקן נעשה שדי ולזה אמר ואל שדי יברך אותך ומשם נמשך פריה ורביה כי זכר ונקבה יש להם ת"ק אברים רמ"ח זכר רנ"ב נקבה הם ת"ק שהוא מילוי שדי. וכן פרו ורבו גימטריא ת"ק כמ"ש אמרי נועם סוף פרשת לך לך. ושם כתב דמצות פריה ורביה זכר ונקבה שיש להם ת"ק אברים גימטריא מילוי שדי שהוא ממונה על פריה ורביה עכ"ד וא"ש דשדי הוא רומז ליסוד וחתום מלבר באות ברית קדש כמ"ש בזהר הקדוש. ואין פוטר עד שיצא ממנו מילוי שהוא ת"ק כנגד ת"ק אברי זכר ונקבה שיוליד. ולדעת בית שמאי דהחיוב הוא שני זכרים אפשר שהוא סובר כי כל זכר יש בו רמ"ח אברים ואור פנימי ואור מקיף הן ר"ן לכל אחד ובשנים עלתה לו ת"ק מילוי שדי. ולדעת הרשב"א והריטב"א והרב המאירי זכרם לברכה שכתבו משם הירושלמי דמי שהוליד ממזר קיים בו פריה ורביה יש לרמוז כי ממז"ר גימטריא פר"ו עם הכולל לומר דהגם דעבר עבירה קיים פו"ר כדעת הראשונים ז"ל ודלא כהרדב"ז ז"ל בתשובה כ"י הדרן למילתין דיצחק אע"ה ביום צוותו וישלח יעקב אל לבן אמר לו ואל שדי יברך אותך וכו' וא"ש בעצם דמשם שדי נמשך פריה ורביה. ובהכי ניחא סברת מ"ד פ"ק דקדושין דילמוד תורה ואח"ך ישא אשה דכשילמוד תורה נקרא זקן זה קנה חכמה ובהיותו זקן ישא נקבה ונעשה שדי ובהכי א"ש דשם שדי רומז ליסוד דמי שהוא מוליד יש לו זקן עליון וזקן תחתון וב"פ זקן גימטריא שדי. אתאן לדידן זאת אומרת הבה לי ברכה כלומר חלק זכר גימטריא ברכה. כי ארץ הנגב נתתני ת"ח זק"ן ומהראוי שנתברך כי זקן נקבה גימטריא שדי. אבל אין בזה אלא תורה ועליך מוטל לתת לי ברכה. ונתת לי גולות מים בעבור התורה שיש בו הנמשלה למים. ויתן לה כלב גולות עילית וגולות תחתית לפרסם שהוא בכל לבו ולא משום כסופא כמ"ש פרק אלו מציאות (בבא מציעא דף כ"ב.) וגם רמז לה שזכתה במים עליונים היא התורה ובמים התחתונים לפרנסה:

פסוק טז

ובני קיני עלו מעיר התמרים. הם התלמידים מזרע יתרו שהניחו דושנה של יריחו שהיא עיר תמרים שנתנו להם ישראל עד שיבנה בית המקדש כמשז"ל. והלכו למדבר כמו שעשה יתרו זקנם שהניח כבודו והלך למדבר בעבור התורה גם הם עלו מעיר התמרים עלו דייקא הי"ל מעלה שהניחו תענוגי העה"ז והלכו למדבר ללמוד תורה מעתניאל כמשז"ל והמפרשים. ונקט שם קיני דיתרו בא מהטוב שבקין כמ"ש רבינו האר"י ז"ל וחוה אמרה קניתי איש את ה' ונתקיים בצד מה באלו התלמידים שדבקו בתורת ה'. ועוד יש לרמוז כי קיני גימטריא ס"ת אברהם יצחק ישראל כי הגר יכול לומר אבותנו כמ"ש הרמב"ם בתשובה ופסקו מרן א"ח סימן קצ"ט ועמ"ש שם בברכי יוסף ולהכי נקט קיני שסמכו על זכות אבות והלכו למדבר ללמוד תורה:

פסוק יז

וילך יהודה וכו' ויהי ה' את יהודה וכו'. שעמד לשבט יהודה תורת עתניאל שהיה עוסק בה ועי"ז הצליחו שבט יהודה בזכות עתניאל שהוא משבט יהודה כמ"ש במכות עומדות היו רגלנו במלחמה בעבור שערים המצויינים בהלכה. מפרשים:

פסוק כד

ועשינו עמך חסד. כי במה שאתה מראה את מבוא העיר אתה תחיה שלא נהרגך ודי לך זה. אך אנחנו נוסיף ונעשה עמך חסד. וכן עשו את האיש ואת כל משפחתו שלחו. מפרשים:

פרק ב

פסוק א

ויעל מלאך ה'. אמרו רז"ל שהיה פינחס. ואפשר לרמוז כי ויעל מלאך עם הכולל גימטריא פינחס:

פסוק ד

וישאו העם את קולם ויבכו ויקראו שם המקום ההוא בכים. כי לא התפעלו לעשות תשובה רק בכו לבד ויזבחו שם לה' ועם כל זה הכנעתם ובכיתם רצויה. וכן בכים גימטריא חסד. גם בכים ר"ת ברוך כבוד ה' ממקומו:

פסוק טו

בכל אשר יצאו יד ה' היתה בם לרעה. אפשר במ"ש בירושלמי על פסוק בהשפטו יצא רשע מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ואמרו רז"ל שהרשעים מהפכים מדת רחמים

למדת הדין וז"ש בכל אשר יצאו שיש מקטרג להזכיר עונותיהם יד ה' מדת רחמים היתה בם אעפ"י שהם רבים לרעה ח"ו. ועם כל זה לא כלו רחמיו יתברך ויקם ה' שופטים ויושיעום:

פסוק יח

והיה ה' עם השופט. ר"ת גימטריא הויה אדני והוא יחוד עליון על ידי ששופט בצדק וממשיך מדת רחמים והיה ה' מדת רחמים עם השופט ואתיא מכללא רח"ם רחמתי"ם לראש בני ישראל עמו וצאן מרעיתו:

פרק ג

פסוק ב

רק אשר לפנים לא ידעום. כלומר אלה הגוים אשר הניח היו פחותים בעיני ישראל הראשונים לפנים ועתה על ידי העונות נתחזקו. ולהודיע כמה העון גורם. הרב כלי יקר ז"ל:

פסוק ד

לדעת הישמעו את מצות ה' אשר צוה את אבותם ביד משה. פירוש ויהיו לנסות בם את ישראל כדי שהם יבינו שהוא נסיון הישמעו את מצות ה' וזה חיוב לקיים מצותיו יתברך כי הוא אלהי עולם הוא היוצר הוא הבורא. אשר ציוה את אבותם והוא דרך ארץ ומוסר ללכת בדרכי אבותם. ביד משה והוא סברא גדולה ואמונה שלימה כי משה אמת ותורתו אמת וכל זה ישימו על לב לדעת. אמנם הוא יתברך גלוי לפניו אם ישמעו אם לאו אך כל דרכיו משפט שלא יאמרו כי הניחם ח"ו למקרה ופגע ולא עשה אופן שיתעוררו לשוב זאת היתה לו יתברך לעשות כל זה:

פסוק ה

ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני וכו'. כלומר ישראל קדושים ונשמת שדי תבינם אבל מה שישבו בקרב הכנעני ועברו ציוויו יתברך עבירה גוררת עבירה ויקחו את בנותיהם וכו' ויעבדו וכו' ויעשו בני ישראל הגם שהם בני ישראל גזע האתנים ועם סגולה. עונות ראשונים היו בעוכריהם כי עשו הרע וכו' וישכחו וכו':

פסוק י

ותהי עליו רוח ה'. פירש רש"י ז"ל ממדרש רז"ל נסתכל מ"ש הקב"ה ראה ראיתי בין זכאים בין אינם זכאים וכו' ע"ש ורמז בכתוב שכל זה אשר שם לבו לדרוש זה הכל היה מאת הקב"ה לרחם על בניו. אך הוא מלך המשפט ויש מקטרגים וכשצדיק אחד מלמד

זכות גברו הרחמים ונדחים המקטרגים וכמ"ש רבינו ישעיה ז"ל גבי ר' חנינא בן דוסא שהתפלל על בתו של נחוניא חופר שיחין ומייתי ראיה מר"מ דלא קאמר שמעתא משמיה וכשרבה בר שילא אמר ר"מ רמון מצא וכו' א"ל אליהו זכור לטוב השתא קאמר מאיר בני אומר עכ"ד ואעיקרא ה' ברחמיו שדריה לאליהו זכור לטוב אצל רבה בר שילא שיתעורר בזה וכן ה' ברחמיו נתן בלב עתניאל בן קנז שידרוש דרשה זו לתלמידיו. ובזה נתעוררו הרחמים למעלה כי הוא יתברך הבטיח למשה רבינו ע"ה להושיעם בכל אופן ונדחו המקטרגים ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד כושן רשעתים על ידי זכאי עתניאל בן קנז בעסק תורתו בכונתו ליחד הדודים ולתקן הלכה ה' כלה בפלפולו וזכר לדבר פלפולו גימטריא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן והוא יחוד שלם:

פסוק יא

ותשקוט הארץ ארבעים שנה. בזכות התורה שהחזיר בפלפולו ההלכות וג"ש שנשכחו ונתנו למשה רבינו ע"ה במ' יום כנגד ד' יודין דשם ע"ב שהוא גימטריא מ'. וכנגד ד' יודין הפשוטות ושרשיות דשמות עסמ"ב ואפשר שזה רמז מ"ש בש"ס תנא מיניה מ' זמנין כמו שכתבתי בעניותי במקום אחר בס"ד:

פסוק יב

ויחזק ה' את עגלון. רמז כי הן בעון נתחזק עון העגל במה שמוסיפין לחטוא ונעשה עגלון גדול. ומדה כנגד מדה נתחזק עגלון מלך מואב ס"א וקליפה קשה:

פסוק יד

ויעבדו בני ישראל את עגלון מלך מואב שמונה עשרה שנה. אפשר בעון שגרמו ח"ו פירוד בין יסוד ומלכות לכך נשתעבדו ח"י רמז ליסוד שנקרא חי שנה שנקראת מלכות כידוע:

פסוק טו

ויקם ה' להם מושיע את אהוד וכו'. ידוע כי כשיש נס יאירו אורים גדולים ונעשה יחוד ומתבטלין הקליפות וזה רמוז בשם הטוב של אהוד כי נמשך שפע מאלף פלא העליון לבינה ה' ראשונה ועי"ז היה יחוד קבה"ו שהם וד' וזהו אה"וד והיתה תשועה וא"ש ההי"ב:

פסוק יט

דבר סתר לי אליך המלך. אפשר דמילין לצד עילאה ימלל וכיוין לדבר לשכינה כ"י דבר זיווג לי אליך המלך מלכות כי במצוה זו אני מיחד הדודים וז"ס להעביר גלולים מן הארץ לבער הקליפה לתקן עולם רמז לקב"ה ע"ד שפירש רבינו האר"י ז"ל בעשרה מאמרות

נברא העולם. במלכו"ת שדי יסוד וה' שם בפי כסיל עגלון ויאמר ה"ס גימטריא אדני שבזה יהיה יחוד שלם והיה על ידי חרב שתקע בבטן ואם תחליף ב' בטן בא"ת ב"ש הוא שטן להכניעו. ועי"ז חרב נעשה חבר חיבור ויחוד שלם והוא אותיות רחב. וגם אותיות ברח כי אהוד ברח ונמלט. וגם רמז אותיות רחב על דרך מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה. ונמחל החטא כי נסתלק עגלו"ן מן העולם וגברו רחמי שמים ונסתלק א"ף ותשקוט הארץ שמונים שנה גימטריא א"ף עם הכולל וישראל שקט ושאנן וא"ש ההי"ב:

פרק ד

פסוק ד

ודבורה אשה נביאה וכו' היא שפטה את ישראל בעת ההיא. פירש הרב מהרח"ש ז"ל בתשובה בספר תורת חיים ח"ג סימן צ"ג היא שפטה את ישראל וכי תימא הא קי"ל דאשה פסולה לדון לז"א בעת ההיא פירוש להוראת שעה עכ"ד:

פסוק ה

והיא יושבת תחת תמר. אמרו פ"ק דמגילה מפני היחוד וכתבו התוספות מפני היחוד כשבאין אליה בני ישראל למשפט עכ"ל וכד הוינא טליא שמעתי שפירשו כת הקודמים דהוקשה לתוספות דבתרי וכשרי לא יש יחוד (והוא כדעת הרא"ש והטור) והכא היא שפטה את ישראל ויש בעלי דינין. ותירצו כשבאים אליה בני ישראל למשפט ובעת בואם תנן יהיו בעיניך כרשעים ואיכא יחוד דלא חשיבי כשרי:

פסוק ט

כי ביד אשה ימכור ה' את סיסרא. זו יעל וכן פירשו רז"ל במדבר רבה פרשה יוד. ואפשר לרמוז כי סיסרא בגימטריא בידי אשה עם הכולל:

פסוק יא

וחבר הקיני נפרד מקין. רמז שיתרו היה טוב שבקין ונפרד מהרע שבקין וכן פירשו בזהר הקדוש ורבינו האר"י זצ"ל:

פסוק יד

קום כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך. לא אמרה בידינו הגם שבעלה טפל לה בכל לרוב ענותנותה תלתה הגדולה בבעלה. מפרשים:

פסוק כא

ותקח יעל אשת חבר. כתב הרב כלי יקר ז"ל דקשה מאד איך עשתה יעל בגידה זו בסיסרא והרי כרתו ברית שלום יחדיו כמש"ה כי שלום בין יבין מלך חצור ובין בית חבר

הקני ומהרי"א ז"ל תירץ דהשלום עם יבין ולא עם אחר. והוא ז"ל תירץ דסיסרא בגד בה ובא אליה באונס שבע"ה ברעות ונקיה היא כי עשתה זאת במעלו אשר מעל וזהו שאמר הכתוב והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רקתו מה טעם בין רגליה כרע נפל וכו' ע"ש באורך. והרבנים ז"ל כונתם מפני הבריות שהדבר קשה בעיני הגוים ונ"ט שיש לה להשיב. אבל בקושטא הברית היה לפנים מפני הפחד אך כנטול דמי שהוא ברית עם אויבי ה'. ומצוה רבה עשתה וטעונ"ה ברכה כמו שאמרה דבורה ברוח הקדש תבורך מנשים יעל וכו':

את יתד האהל ותשם את המקבת בידה. עשתה בחכמה שאם תקח חרב או סכין או כלי זיין וכיוצא בידה אפשר שיעור משנתו וירגיש ויהרוג אותה. אבל אם יעור ויראה בידה יתד ומקבת לא יחשוד אותה כי יאמר ודאי בעבודתה טרידה לחזק האהל גם היא תאמר כי לחזק כנף האהל היא צריכה וכאשר נתקרבה אצלו וראתה שהוא נרדם בשינה אז עשתה רצונה כיונה מלאכתה מרובה מחמת"ה חמ"ת ורק"ת ופרחה הצרעת נפשו המנוגעת ותשקט הארץ. הרב כלי יקר ז"ל:

פרק ה

פסוק א

ותשר דבורה וברק וכו'. ותשר גימטריא שם שקוצי"ת כי הוא במלכות וכל הנשים אחידן במלכות כמ"ש ר"מ:

פסוק ב

בפרוע פרעות בישראל. אפשר במ"ש פ"ק דע"ז דמאהבת ה' לישראל נפרע מהם מעט מעט ויש בזה שתי תועליות גדולות אחת דיצאו ידי חובת"ם מהחוב כלו בלי הרגש וטורח וזאת שנית כי במה שנפרעין מעט מעט יתעורר לשוב בתשובה וז"ש בפרוע פרעות רבות מעט מעט וזהו בישראל דוקא דלגויים נפרע בבת אחת. ועוד דבזה בהתנדב עם שישוב בתשובה. ברכו ה' כי לא כלו רחמיו:

פסוק ג

אנכי לה' אנכי אשירה. אפשר במ"ש קול באשה ערוה. ואמרו פ"ב דנדה דהיכא דאיכא אימתא דשכינה לא אתי לידי הרהור. וז"ש אנכי לה' ואני מרכבה לשכינה ויש כאן השראת שכינה ולזה אנכי אשה אשירה ואין לחוש משום קול באשה דאימתא דשכינה איכא:

פסוק יט
באו מלכים נלחמו. אפשר דהם השרים למעלה המקטרגים על ישראל ובכחם אז נלחמו מלכי כנען למטה. מן שמים נלחמו על השרים של מעלה המקטרגים אז גברו הרחמים לטובת ישראל הככבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא למטה:

פסוק כז
בין רגליה כרע נפל וכו'. אמרו רז"ל במדבר רבה פרשה יו"ד. וכשוכב בראש חבל זה סיסרא מה כתיב והוא לחץ את ישראל בחזקה וכו' לכך מת מיתה גדופה שמסרו ביד אשה וכו' וכשוכב זה היה סיסרא שכתוב בו בין רגליה כרע נפל שכב בראש חבל שחבלתו יעל בראשו עם היתד שבאהל עכ"ל ואפשר במ"ש גורי האר"י זצ"ל שנזדמנה שידה בין רגליה ועליה היה בא ובזה פירש הרב מהר"י דוד ז"ל מש"ה באשר כרע שם נפל שדוד מלשון שידה שנתחבר עם השידה. ואפשר שזה רמזו רז"ל לדרוש וכשוכב זה סיסרא שכתוב בין רגליה דזה לבד שהיה בין רגליה ונראה לו ששכב אבל לא היה עם יעל אלא עם השידה וז"ש וכשוכב שנראה כשוכב ואינו אמת. ואמר עוד בראש חבל וכו' אפשר שרמז מה שאמרו רז"ל בסוף מדרש משלי דלא הרגה יעל לסיסרא בכלי זיין משום לא יהיה כלי גבר על אשה וז"ש חבל שחבלתו יעל בראשו. כלומר שלא היה בכלי זיין דרך הריגה אלא דרך חבלה עם היתד לרוב צניעותה וקדושתה לקיים לא יהיה כלי גבר:

פרק ו

פסוק ב
ותעז יד מדין וכו'. אפשר ותעז אותיות עזות שהעזו פניהם הרבה להרע לישראל מה שלא עשו אומות אחרות וכונתם להשחית כמ"ש וישחיתו את יבול הארץ. וכן כתיב ויבואו בארץ לשחתה:

פסוק ג
והיה אם זרע ישראל כו'. פירוש דרבים נמנעו מלזרוע מפני צרת מדין. ואפילו אם איזה יחיד היה זורע יעלו והשחיתו וז"ש והיה אם זרע לשון יחיד. מפרשים:

פסוק ז
ויהי כי זעקו בני ישראל אל ה' וכו'. עין רואה רחמי שמים דזעקו סתם על אודות מדין מה שהיו מריעים להם הגם שלא זעקו בפירוש שיושיעם. וגם לא הרהרו תשובה ה' ברחמיו שלח להם נביא להוכיחם סתם ועי"ז הרהרו תשובה ובזה בא מלאך אל גדעון:

פסוק יד

לך בכחך זה וכו'. אפשר דעל ידי זה שהפך בזכות ישראל חדלו המקטרגים ונברא מלאך סניגור ממצוה זו אשר דיבר טוב על ישראל וז"ש לך בכחך זה והושעת את ישראל מכף מדין כי שבתו המקטרגים. הלא שלחתיך דכשהוא לטובה כתיב לשון זה כמו שפירש רבינו האר"י זצ"ל בפסוק את מי אשלח שהוא לטובה:

פסוק טז

כי אהיה עמך. פירוש מאחר שאתה עניו וגם כי אמרתי לך ה' עמך גבור חיל ע"י המלאך לא גבה לבך ואמרת אנכי הדל באלפי והצעיר בבית אבי. לזה אהיה עמך כמ"ש אני את דכא. מפרשים בתוספת נפך בס"ד:

פסוק כ

ויאמר אליו מלאך האלהים. בכל הענין כתוב מלאך ה' והכא דוקא כתיב מלאך האלהים הטעם לפי שאומר לו להניח הבשר והמצות אל הסלע ולשפוך המרק ואפשר שלא ירצה לעשות כן לכן אמר לו בענין שיהיה לו מורא ויקיים דבריו ועל כן כתיב הכא מלאך האלהים שהוא בחינת דין. הרב כלי יקר ז"ל:

פסוק כג

ויקרא לו ה' שלום. אפשר לפי שהיו כאן שני דברים גדולים אחד ישועת ישראל ברוב רחמיו וזה בכלל. והשנית בפרטות לו לעצמו כי שלום לו לזה קרא למזבח ה' שלום. ה' שהוא מדת רחמים על שריחם על ישראל בעבור שמו הגדול. שלום על הנוגע לו שאמר לו שלום לך:

פסוק כה

קח את פר השור אשר לאביך וכו'. רצה הקב"ה לזכותו שימסור עצמו על ק"ה להרוס מזבח של ע"ז ולכרות האשירה ולהקריב פר המוקצה לע"ז כי דרך טבע יהרגוהו עע"ז. וגדעון עשה בפני עשרה אנשים שיתקדש ש"ש ברבים עכ"ד המפרשים ז"ל וארחיב קצת דהעושה מצוה מתקדש באבר שתלוי בו אותה מצוה אמנם המוסר עצמו על ק"ה כתב הרב מהר"ם אלשיך ז"ל שמתקדש בבת אחת כל רמ"ח אבריו וגידיו כאחד והיו קדש עכ"ד ולפי זה א"ש טפי דלפי דגדעון היה מוכן להלחם עם מדין נזדמנה לו מצות מסירת עצמו על ק"ה שיתקדש כל גופו וה' עמו וכל אשר יעשה יצליח:

ופר השני שבע שנים. יש מי שהביא ראיה מכאן דזקן אינו פוסל בבהמה דבפ"ו דתמורה אמרו שמונה איסורים לילה וזר ומוקצה ונעבד וכו' ואי איתא דזקן פסול הו"ל למימר דהותר גם איסור זקן. ואינה ראיה אלא דבן ז' שנים לא מיקרי זקן. אמנם אפשר דזקן

פוסל והוא יותר על ז' שנים או עד שיהיה רותת כדין האדם כמ"ש הרב משנה למלך ז"ל פ"ב מאיסורי מזבח ע"ש באורך. ואני הדל מצאתי בפירוש רבינו גרשון מאור הגולה כ"י ובפירוש רש"י מהדורא קמא שנראה מדבריהם דבבהמה לא תלי ברותת אלא בהרבה שנים וכמו שכתבתי אני בעניי במ"א באורך ואכמ"ל:

פסוק לד

ורוח ה' לבשה את גדעון. באסתר המלכה כתיב ותלבש אסתר מלכות ואמרו רז"ל פ"ק דמגילה מלמד שלבשתה רוח הקדש. ואפשר דבאסתר היה מצד השכינה כמ"ש ותלבש אסתר מלכות. והכא היה מצד הקב"ה וז"ש ורוח ה' לבשה. ואמר לבשה כי הכל ע"י השכינה. ובהא ניחא מ"ש בדוד הע"ה וה' עמו אפשר שכינה עמו והוא חוטא והול"ל קב"ה עמו. אמנם נקטי רז"ל שכינה עמו כי הכל על ידה. א"נ התם כתיב וה' עמו ואמרו ז"ל וה' וב"ד וא"ש ההי"ב. וכיון דזכה גדעון למעלה גדולה ורוח ה' לבשה את גדעון. והיה זה אחר שמסר עצמו על קדוש ה' והיה כל גופו מתוקן אז לבשה רוח ה' את הגוף הטוב והמתוקן. ועל כן אנשי העיר קבלו דברי אביו ויצא ונלחם עם מדין עלה בקב"ץ את ישראל ונקבצו באו לו:

פסוק לו

אם ישך מושיע בידי את ישראל. ולא שאני ראוי רק כאשר דברת. ויען לא יש בחילופה הכזבת הנביא אפשר שיגרום החטא ולא תתקיים. ולהיות ההבטחה בשני דברים ישועת ישראל ושיהיה על ידו לכן שאל שני אותות לא כמסתפק על יכולת ה' ח"ו אלא שמא לא יתקיימו שאינם ראוים והחטא גורם ח"ו:

פרק ז

פסוק ב

פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי. אפשר דהגם דהם יש להם עבירות אינם מעכבים הישועה דזכות אבות מגינה והרחמים גוברים וגם זו היא ביאה שבאו ושמעו לקולך מצוה תחשב להם וכל זה אהני שלא יעכבו חטאתם. אבל פן יתפאר וכו' קרא מי ירא וחרד וכו':

פסוק ח

ויקחו את צידה העם. פירוש אלו השלש מאות לקחו צידת שאר העם ושופרותיהם. רבינו ישעיה ז"ל בפירושו:

פסוק יג

והנה צליל שעורים. אמרו רז"ל שהוא רמז למצות העומר ובזכות עמר יכנע עמלק. ואפשר כי עמר גימטריא עמלק ונוסף ע' רמז לעשו. א"נ אפשר כי עומר מלא עם המלה והכולל גימטריא מדין קדם ע' (רמז לעמלק):

פסוק טז

שלש מאות האיש שלשה ראשים. אפשר להזכיר זכות אבות שהם שלשה ראשים ובידם שופרות להזכיר אברהם ויצחק בעקידה שקרב האיל ואמרו חרב לה' ולגדעון רמז ליעקב אע"ה הקול קול יעקב. ואפשר ראשים גימטריא תקנ"א ן' רמז לן' שערי בינה דבה חיי לכלא. ונשארו תק"א רמז לשני חיי האבות אברהם יצחק יעקב שחיו תק"ב שנה ובכל ימיהם עבדו את ה' כמ"ש ספר חסידים ואפשר שלזה כיוין שלשה ראשים האבות שעבדו ה' בכל שני חייהם תק"ב ובזכותם יתגלו ן' שערי בינה דמשם הגאולה וכל זה רמוז בתיבת ראשים. ויש מי שכתב דחילק העם לשלשה חלקים לרמוז דמסר עצמו על קדוש השם בג' דברים כריתת האשרה הריסת מזבח ע"ז ושחיטת פר מוקצה לע"ז. ויומתק הדבר במ"ש משם האר"י זצ"ל דבעת צרה יזכיר זכיותיו וכתבנו בעניותנו דיהיה בלשון סתום דיש בו פירוש אחר יותר פשוט דאם יאמר בפירוש יקטרגו עליו במעשה המצות שלא עשאן כתקנן. אך אם יאמר לשון דיש בו פירוש פשוט והוא יכוין להזכיר זכיותיו ירחם ה' כי אלהים בוחן לבות וידע חדרי לבו וכונתו. גם הכא הוא כיוין בחדרי לבו בשלשה חלקים לזה והוא יתברך דוקא יודע מחשבות ויצילהו ברב רחמיו יתברך:

פרק ח

פסוק א

מה הדבר הזה עשית לנו לבלתי קראת לנו. כונתם שבתחילה שקראת למנשה ואשר וזבולון למה לא קראת לנו ואם ה' לא חפץ בנו היינו חוזרים כאחרים. ואתה לא ידעת מה ידבר ה' ולמה לא קראתנו בתחילה נראה שיש לך שנאה עמנו. והוא השיב דהכל מן השמים וה' גזר שאתם תהרגו את שני המלכים מאת ה' היה שלא בא לדעתי לקראת אתכם להגדיל כבודכם. הרב כלי יקר ז"ל והוא האריך הרבה ע"ש:

פסוק ו

ויאמר שרי סוכות. בסוכות שדברו השרים לכן בחזרתו לא פנה כי אם לשרי סוכות וזקניה לעשות בהם משפט. אך בפנואל שכל אנשי פנואל חירפוהו. מכי הדר ביה לכלם עשה בהם שפטים. מפרשים:

פסוק ז
לכן בתת ה' את זבח ואת צלמנע בידי וכו'. כלומר על שלא נתתם לחם לא הייתם חייבים מיתה אך במה שאמרתם הכף זבח וצלמנע וכו' בזה נתחייבתם שאתם מחוסרי אמנה דח"ו אין יכולת לתתם בידי. וז"ש לכן בתת ה' בידי וכו' כלומר על זה נתחייבתם מפרשים. וא"ש מ"ש בתת ה' בידי את זבח וכו' כלומר איני מתפאר רק אני בוטח בחסדיו יתברך שהוא יתן את זבח ואת צלמונע וכו' כאשר הבטיחני:

פסוק כב
משל בנו גם אתה. אפשר דרצו לומר שימשול גם בגופם ולזה לא אמרו משל עלינו אלא משל בנו אף בגופנו וכ"ש בממונינו ונ"ט כי הושעתנו מיד מדין ולזה השיב ה' ימשל בכם כי הוא המושיע מלבד כי הוא אלהינו הוא היוצר הוא הבורא:

פסוק כג
ויעש אותו לאפוד. אפשר לרמוז כי אפוד גימטריא הויה אדני שהוא יחוד קבה"ו לומר דעשאו לזכור הנסים והוא לש"ם שמי"ם:
ויהי לגדעון ולביתו למוקש. אפשר לרמוז דתיבת למוקש גימטריא תעו. כי נתגלגל אחרי גדעון שתעו ישראל אחריו. והקדים הכתוב לומר זה כמערכה אל הדרוש שהוא לספר מה היה סוף גדעון שנהרגו כל בניו ויפלא הדבר כי גדעון מסר עצמו על קדוש ה' ודבק בו ואיך עלתה כזו לזה הקדים דהאפוד היה למוקש:

פסוק כח
ותשקוט הארץ מ' שנה בימי גדעון. אפילו שלא קבל להיות שופט ומנהיג וישב בביתו שקטה הארץ מזכותו. מפרשים:

פסוק לג
ויזנו אחרי הבעלים וכו' ולא עשו חסד עם בית ירובעל. הטעם שלא עשו חסד כי הם עע"ז ואיך יטו חסד לירובעל דנקרא כן שהיה שונא לע"ז. מפרשים:

פרק ט

פסוק א
וילך אבימלך. אפשר דבדיק בשמא כי אביו מלך ולו נאה המלוכה ריכא וברי ריכא. אבל לא הבין דנקרא כן דדוקא אביו מלך והוא אינו מלך. דאי כפי דעתו היה ראוי שהיה שמו אלימלך:

אל אחי אמו. רמז להם כי רוב הבנים דומים לאחי האם ואם יהיה מלך יהיה להם לכבוד ולתפארת דזו הוראה דהם ספונים וחשובים בהדר"י הדרים הדר מלכות. מפרשים:

פסוק ח

ויאמרו לזית מלכה עלינו וכו'. הגם דהכל משל בעלמא אין ספק שרמוז בזה פנים מפנים שונים נכנסו לפרד"ס והנבואה דברה. ואולם כעת יאמר איזה רמז לפי קצורי. ידוע מה שאמרו רז"ל אין ממנים פרנס על הצבור אא"כ קופה של שרצים תלויה מאחריו. גם אמרו בש"ס בירושלמי פ"ב דסנהדרין ובבלי פ"ד דקדושין כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לעשות מלאכה בפני שלשה וכתב הרמ"ה ז"ל בפרישי הוריות פ"ג דהמלך אף בעת מלכותו הוא עבד שצריך להנהיג העם בנחת ולנהוג עם כל אחד על פי מדותיו ולשאת טרחם ומשאם והאריך בזה. גם אמרו נהוג נשיאותך ברמים. וזה רמז המשל כי הזית הוא מר וצריך טורח ותקון הרבה ואינו כשר למערכה. ולכן הלך הלכו העצים להמליך את הזית כי יש בו כמה חסרונות אך הוא רענן ויש לו צל ונאה לו המלוכה דהוליד את חסרון ומ"מ הולמה והולמתו כי הוא מר לנהוג נשיאות ובענפוהי נייחן כל בריחי. ותאמר הזית גם עתה כדבריכם רמו"ז חסר"י. אבל במלכי אני אסור במלאכה וא"כ החדלתי את דשני אשר בי יכבדו אלהים לברך על הזית ראשונה מכל האילנות כמ"ש בא"ח סימן רי"א דהוא ראשון לארץ בתרא. ואנשים ישראל שנמשלו לזית להורות יסוריהם ותשובתם כמ"ש בש"ר פרשת תצוה. וכל המלאכות עתה החדלתי את דשני והלכתי לנוע על העצים שצריך לסבול טרחם ומשאם ולהנהיגם כפי דעתם ומדתם. ויאמרו לתאנה שגם התאנה יש בה בצד מה גריעות שלא נמשלו ישראל אליה כי אם לפרי והוא העץ שבו חטא אדה"ר למאן דאמר. ותאמר החדלתי את מתקי שעתה אסור במלאכה ולא עוד אלא שצריך להתנהג בכובד ראש שלא להקל לפני העם ולבטא בשפתים נוטפות מר. הפך טבעי. והלכתי לנוע להנהיג עצים. ויאמרו לגפן דיש בו חסרונות דפסול למערכה וגם שיש בו טורח מאד. גם הוא אילן שאכל אדה"ר למ"ד. ותאמר החדלתי וכו' על דרך האמור. ויאמרו כל העצים אל האטד הכא כתיב כל העצים ובכללן גם תאנה וזית וגפן והוא ללמד מוסר שגם גדולי הדור צריכים לקבל עליהם איש שמתרצים ההמון אף שגרוע במעלה ולא תהיה העדה כצאן אשר אין להם רועה וגם הגדולים ישמעו לקטנים והמון העם ויהיו כלם באגודה אחת:

פסוק נו

וישב אלהים את רעת אבימלך וכו' ואת כל רעת אנשי שכם וכו'. גבי אבימלך כתיב רעת וגבי אנשי שכם כתיב כל רעת כי גדול אשמת אנשי שכם המחזיקים במחלקת וכל

הרעה וקולר תלוי בצוארם שעליהם נסמך אבימלך וגדול עונם מנשוא יותר מאבימלך. הרב כלי יקר ז"ל:

פרק י

פסוק א

בן דודו. יש מפרשים שהוא בן דודו של אבימלך. והכתוב גלה צדקתו שעם היותו בן דודו לא למד ממעשיו וכל כונתו להושיע ישראל. וישב בהר אפרים מקום מוכן לחכמה:

פסוק ג

ויקם אחריו יאיר הגלעדי וישפט את ישראל וכו'. הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות בסוכה דף ז"ך על מה שכתב רש"י ז"ל שם עתניאל ויפתח ושמגר ויאיר ועבדון לא ידעתי שם שבטיהם כתב הוא ז"ל יאיר לא מצינו בו שהיה שופט ובן מנשה היה עכ"ל הרב מהרש"א ז"ל ותימה דלא זכר פסוק זה דיאיר היה שופט כ"ב שנה. ומ"ש עוד הרב ז"ל ובן מנשה היה לדעת ר' יהודה בסנהדרין דף מ"ד נח נפשיה דיאיר בן מנשה במלחמת העי. ורד"ק ז"ל הוכיח שיאיר השופט הזה אינו יאיר בן מנשה דא"כ חי יותר מש' מאות שנה והרב כלי יקר ז"ל הוסיף להוכיח כמה הוכחות ובכלל הוכיח מפירוש [רש"י] ז"ל בחומש שכתב שקרא חוות יאיר לפי שלא היה לו בן והכא כתיב שהי"ל שלשים בנים ע"ש באורך ולא זכר מפירוש רש"י בש"ס שכתב דיאיר השופט לא ידע שם שבטו כמש"ל ואם כן הרי רש"י קרי בחיל שאין זה יאיר בן מנשה:

פרק יא

פסוק א

ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן אשה זונה וכו'. אמרו בתוספתא דמ"ש בן אשה זונה היינו שהיתה בת יורשת משבט אחר והתקינו שתאבד ירושתה ומלבד התקנה עוד הוסיפו צרה שגרשוהו מנחלת אביו מלבד שאבד נחלת אמו. ואפשר שז"ש הלא אתם שנאתם אותי כלומר אתם ראשי העיר זקני גלעד שנאתם אותי שאמי בת יורשת נשאת לשבט אחר. וגם אחי הרעו לי ואתם לא מחיתם בהם ונחשב כאלו אתם גרשתוני מנחלת אבי. וז"ש ומדוע באתם אלי וכו' כאלו אמר מדוע ומדוע ע"ד שדרשו רז"ל ויתן לך יתן ויחזור ויתן והם תרי תמיהי מדוע הרעותם ומדוע באתם. ויאמרו זקני גלעד חשובי העיר כמ"ש בישישים חכמה. לכן עתה שבנו אליך כי כך היא המדה והאלהים יבקש את הנרדף כי להיות שעשינו לך שלא כהוגן ונדחית מפני השעה וברחת. זוהי סיבה דשעתא

קיימא לך ואנו צריכים לך. ועתה אנחנו מתקנים הכל והלכת עמנו וכו' והיית לראש לכל יושבי גלעד ואנחנו ואחיך בכלל. והרב כלי יקר ז"ל הקשה על התוספתא דמצינו מנוח ושמשון דהיתה אמם משבט אחר ואמאי לא כתיב בהו בן אשה זונה ונדחק לישב ע"ש באורך ולק"מ דהתוספתא מיירי דוקא בבת יורשת כמבואר בתוספתא ברישא וסיפא הכל בב"ת אחת יורשת וכ"כ רבינו בחיי סוף פרשת מסעי וא"כ ל"ק ממנוח ושמשון דלא היתה אמם בת יורשת וכך היה המנהג לישא מבת שבט אחר שאינה בת יורשת:

פסוק ג

ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב. אמרו בירושלמי דשביעית ארץ טוב שפטורה מן המעשרות והוא קשה מכמה צדדין ואפשר לומר כי יפתח גבור חיל ועם כל זה השפיל עצמו ולא עשה שום מחלקת ולא בלבול ונדחה מפני השעה וברח מפני אחיו. ואם היה הולך לאיזה עיר מא"י היה מחוייב לעלות לרגל ולאכול מעשר שני בירושלם. ומדי העלותו חש שמא יבא להתגרות ולחלוק עם זקני העיר ואחיו לכן ברח לח"ל ששם אינו חייב לעלות לרגל כמ"ש התוספות ריש פסחים ופטור ממעשרות ובא וראה כמה זריז ונשכר וברוח מהמחלקת:

פסוק יא

וישימו אותו עליהם לראש ולקצין. אפשר ששמוהו לראש קודם שילך למלחמה אף שהם לא אמרו אלא אחר המלחמה וגם יפתח כך היה סבור ונתרצה הקדימו לעשות מכמה טעמים אחד להראות לו חיבה יתירה ולהודיעו כי שלמים הם אנשי אמונה ובלב שלם היו דבריהם. ועוד דבזה יש לו זכות רבים דהמלך חשוב כרבים ותפלת רבים מקובלת. וגם לעורר רחמיו יתברך וכשם שהטו עליו חסד ותקנו אשר עותו כן הוא יתברך יטה אליהם חסד. ועוד כי דרך טבע הוא ישמח לבו והשמחה תוסיף לו כח וגבורה על גבורתו:

פסוק טו

לא לקח ישראל את ארץ מואב וכו' ויתן ה' אלהי ישראל את סיחון וכו' ועתה ה"א הוריש את האמורי מפני עמו ישראל וכו'. אפשר לומר בכללות הענין כמ"ש פרק ד' מיתות גוים לאו בני כבוש נינהו והקשה הרב הגדול מהר"ר יצחק הכהן ז"ל דהרי אמרו עמון ומואב טהרו בסיחון ותירץ דשאני הכא דכך גזר ה' כמ"ש בחולין אמר הקב"ה ליתי סיחון וליפקו ממואב וכו' זהת"ד בקצור ואפשר דטעם עמון היה לומר דסיחון גזל הוא בידו וארעא בחזקת מרא קמא דגוים לאו בני כבוש נינהו. והשיבו יפתח דהיא ארץ

האמורי דשאני הא דכך רצה הקב"ה דליתי סיחון וכו' וז"ש דה' הוריש האמורי מפני עמו ישראל דוק והארך:

פסוק לה

הכרע הכרעתני וכו'. אפשר לרמוז במ"ש בספר הלקוטים דיפתח ניצוץ זמרי ובתו ניצוץ כזבי וז"ש הכרע בגלגול כזבי שחבת בדמי שהרגו פנחס הכרעתני בגלגול זה שעל ידי מיתתך והכרעתני לשלם לך ואת היית בעוכרי שנגזר שימות אברים אברים כמ"ש רז"ל ואיליא נפל בפומיה והוא לא ידע:

פרק יב

פסוק ב

איש ריב הייתי אני ועמי וכו'. רמז להם כי אנשי גלעד גרשוהו והוא ברח ועתה הוא שקראוהו וראו שאני נכנע מאשר נתגרשתי וא"כ לא עשיתי זה מגאוה וגודל לבב ח"ו והוא מ"ש איש ריב הייתי אני ועמי ובני עמון והסתיר הדברים מפני הכבוד אבל ודאי בני אפרים יבינו כי הענין היה מפורסם. מפרשים:

פסוק ו

אמור נא שבלת ויאמר סבלת ולא יכין לדבר כן. כת הקודמין פירשו במ"ש התוספות במגילה דף כ"ד במ"ש כשאתה מגיע אצל וחכיתי וכו' קשה כיון שלא יכול לומר חי"ת איך הורידו רבי לפני התיבה וי"ל דכשהיה מתכוין לקרות החי"ת קורא אותה שפיר על ידי טורח אבל לא היה בקל עכ"ד ומעין דוגמא היו בני אפרים דכשהיו מכוונים דעתן היו יכולין לומר שבלת אך אנשי גלעד היו לוחצים לאפרתי שתכף יאמר שבלת בלי שום מיתון וז"ש אמור נא עתה תכף אמור שבלת. ולכך בלי כונה היה אומר סבלת ונתן טעם כי לא יכין לדבר כן שאילו הי"ל הכנה גם הוא יאמר שבלת עכ"ד. ובדברי התוספות עיין מה שכתבתי בעניותי בברכי יוסף ארח חיים סימן ג"ן בסייעתא דשמיא:

פסוק ח

אבצן מבית לחם. אמרו רז"ל אבצן זה בעז. ואפשר לרמוז כי תיבות אבצן מבית לחם עם ב' כוללים בגימטריא בעז רות. גם אבצן גימטריא ס"ת אברהם יצחק יעקב עם הכולל דזכות אבות הגין עליו שהוליד עובד מרות ומשם יצאו דוד ושלמה עד מלך המשיח:

פרק יג

פסוק ה

כי הנך הרה ויולדת בן. בספר בן פורת יוסף חדש על ההפטרות פירש הנך שהיתה מעוברת כבר מנקבה וז"ש פ"ה דבתרא אמיה דשמשון צללפונית ואחתיה נשיין ויולדת בן שתהר עוד ותלד בן עכ"ד ועמו הסליחה שדבריו הפך פשט הכתוב והפך דברי רז"ל במדרש. ומ"ש בש"ס ואחתיה נשיין אגב נקטה כמו שפירש רש"י ז"ל. ומ"ש עוד שם דאשת מנוח מצרעה שהיתה משבט יהודה והא דכתיב איש אחד מצרעה קאי על אמיה דשמשון ע"ש באורך נעלם ממנו דגם לדן היה צרעה כמו שכתבתי אני עני בקונטרס צוארי שלל ושם הרגשתי על הרב המג"ן והרב פני משה זכרם לברכה שחשבו שהיא מנחלת יהודה ע"ש וכזאת יש לדקדק על הרב כלי יקר ז"ל בפירושו עיין בדבריו ודו"ק:

כי נזיר אלהים יהיה הנער וכו'. יש להעיר דהרי בזהר חדש אמרו ההוא דאקדיש בריה לשם אלהים ושמתוהו. ואפשר דדוקא כשהוא מקדיש אז צריך שלא יקדיש לשם אלהים. אבל בלאו הכי אין קפידא דהא כתיב איש האלהים עבד האלהים ומוכרח דכשהוא תואר אין לחוש. והכא כבר מן השמים הקדישוהו וכבר אמר ומורה לא יעלה ונתן טעם כי נזיר אלהים יקרא הנער מן הבטן. ולשון זהר חדש הנזכר נעלם מהרב שער אפרים והרב עדות ביהוסף כמו שכתבתי אני עני בקונטריס אהבת דוד דף נ"ה ע"ג ע"ש באורך. ועל פי חלוק האמור יש לישב דברי מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות שכתב דאמר אלהים מצד הגבורה ודקדקתי אני הדל על דבריו בקונטרס צוארי שלל ממ"ש במדרש פרשת נשא שרמז הכתוב נזירות שמשון לנדור נדר נזיר לה' כד"א נזיר אלהים. ולפי האמור נתישב דודאי הנזירות צריך לה' וזה כמו תואר ונתן טעם והוא יחל להושיע וצריך גבורה:

פסוק כב

מות נמות כי אלהים ראינו. רצה לומר שתי מיתות אחת שאין להם בנים דקרוי מת. ושנית מיתה ממש עתה. והשיבה אשתו לו חפץ ה' להמיתנו אפילו מיתה אחת לא הראנו את כל אלה ובודאי חיה נחיה ויהיה לנו בן כדברי המלאך:

פרק יד

פסוק א

וירד שמשון תמנתה. יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עולה תמנתה לשון עליה. שמשון שהוא נתגנה בה כתב בלשון ירידה. והכתוב עצמו מפרש וירד שמשון והטעם דכתיב בלשון ירידה כי וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים וירידה לו. מפרשים:

פסוק ג

האין בבנות אחיך ובכל עמי וכו'. כלומר אתה פוגם רבות בנות מאחיך כי יאמרו שלא נמצא בכל ישראל אשה ראויה והוא השיב כי היא ישרה בעיני ואין זה פגם לבנות ישראל כי לפעמים אשה תמצא חן בעיניו אעפ"י שלא יש לה חן וכמ"ש חן אשה על בעלה. מפרשים:

פסוק ד

ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא. אפשר במ"ש הרמב"ם ז"ל פי"ג דאסורי ביאה דשמשון גיירן אלא דהם לא נתגיירו באמת ואביקי בע"ז. ואפשר דלעולם יצא הכרוז על אשתו ראשונה מפלשתים ומה' הוא ואם הוא לא הלך אחר עיניו היה זוכה ליקח אותה ולגיירה גרות גמור והיתה כישראלית גמורה אבל לפי שהלך אחר עיניו נתקלקל הדבר ולא זכה שתתגייר כהוגן. ועמ"ש בפני דוד פרשת חיי שרה אות כ"ו:

פסוק יב

אם הגד תגידו וכו' ומצאתם. אפשר שפירש דבריו ומצאתם שלא יהיה מרמה בדבר אלא ומצאתם שאתם תמצאו מדעתכם ושוב ראיתי שכן כתבו המפרשים:

פסוק טז

הנה לאבי ולאמי לא הגדתי ולך אגיד. אפשר במ"ש המפרשים שמי שהוא חריף קולט הדבר מן האויר. אבל הדבר סתום שלא דברו בו לא מהניא ליה החורפא וצריך חכמה להבין הדבר. וזה רצה לומר לה אני חושש שאם אגיד הפתרון הם חריפים ויקלטו מהאויר ולכך לא הגדתי לאבי ולאמי ומזה הטעם איני מגיד לך שלא יקלטו מהאויר ואין זה מחסרון אהבה:

פסוק יח

לולי חרשתם בעגלתי. כלומר אין אתם חריפים לקלוט מהאויר רק היא הגידה לכם הכל אך אני עשיתי משמרת שלא להגיד לאבי ואמי. אמנם עתה ידעתי ברוח מבינתי כאשר תעיק העגלה כל כך שהיה זה להגיד לכם הכל:

פרק טו

פסוק ב

אמור אמרתי כי שנוא שנאתה. הלשון נראה כפול. ואפשר דהכונה הגם שאמרתי לא סמכתי על דעתי ודברתי עם בעלי שכל וז"ש אמור אמרתי. וכלנו הסכמנו כי שנוא

שנאתה דהדין עמך דהגידה החידה למרעים. וחשבתי דעברתך שמרה נצח ולא תשוב אליה עוד. וכל זה להקל פשעם שניתנה למרעהו:

פסוק ג

ויאמר להם שמשון נקיתי הפעם וכו'. כמי שאינו מדבר להם אלא בינו לבין עצמו וממילא מובן כי דברי אביה לעו הבל יפצה פגום יוצא בדעת מוקצה מלי כריסיה זנ"י:

פסוק ד

שלש מאות שועלים ויקח לפידים ויפן זנב אל זנב וכו'. הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל כתב דשמשון בר מנוח היה לו ניצוץ אחד מעשו והכה הפלשתים שוק על ירך שתקן סוד נחש ירכן עשו ציער לאמו לכן שמשון נזיר אלהים מן הבטן עשו גרם לאביו שהיה סומא לכן נקרו פלשתים את עיניו ועוד האריך הרב ז"ל כמ"ש בשמו בסוף ספר קרנים ע"ש ואפשר לרמוז כי שועלים הוא [בגימטריא] עשו אף עם הכולל ואותיות עשו סמוכות ושאר אותיות גימטריא אף עם הכולל. ועוד תראה שלש מאות הוא ש' עם זנב הוא גימטריא נחש עם הכולל וא"ש ההי"ב:

פסוק יח

ונפלתי ביד הערלים. במדרש אמר שמשון רבונו של עולם אפילו אין ביני לבינם אלא המילה כדאי שתציל אותי ופירש הרב עיר וקדיש כמהר"ר חיים הכהן ז"ל הרב המחבר טור ברקת בספר עטרת זהב כ"י דהגם כי טמא ראש נזרו ולקח אשה מפלשתים וכו' אמר שמשון הבט משמים וראה כי ס"ס חותם שלך עמי הוא כי אות הברית חותם הוא ולא בעבור החטא סר החותם שלך ולכן אף כי אין ביני לבינם אלא אות ברית אף שהוא פגום אין ראוי לך למוסרני ביד הערלים זהת"ד:

פרק טז

פסוק ד

ושמה דלילה. פירשו המפרשים במ"ש רז"ל צדיקים שמם קודם להם ושמו אלקנה ושמו מרדכי והכתיב ושמו לבן שהיה מלובן ברשע. והכא כתיב ושמה דלילה כמו הצדיקים ומשו"ה אמרו פ"ק דסוטה רבי אומר אלמלא נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא שמה דלילה שדלדלה כחו דלדלה את לבו דלדלה את מעשיו. ובהכי ניחא מאי דכתיב ושמה דלילה דשמה מורה רשעתה שדלדלה וכו' והוי כמו דכתיב ושמו לבן עכ"ד ואפשר לומר דשמשון סבר שנקראת דלילה שידלדלו פלשתים וגם הוא בדק בשמה אלא שטעה דהאמת שדלדלה את מעשיו:

פסוק ה
פתי אותו וראי במה כחו גדול. כלומר דודאי הגם שתפתי אותו כמה פעמים יכזב שלא לומר האמת אך תתבונן בדבריו עד שתראי בדעתך שהגיד ליך האמת וכמו שהיה וכן פירשו המפרשים:
ואנחנו ניתן לך. ניתן התי"ו בפתח והכונה ואנחנו מסיבה שאנחנו סרני פלשתים גדולי העם דיבורנו והבטחתנו קיימת כאלו כבר ניתן לך הכסף והגיע לידך וכן כתבו המפרשים ז"ל:

פסוק כא
וינקרו את עיניו. רז"ל אמרו שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו. וכבר כתבנו לעיל שהגיד הרב הקדוש מהר"ש מאסטרפולי ז"ל שהוא לתקן מה שהיה גרמא ליצחק אבינו עליו השלום שיהיה סומא:

פרק יז

פסוק ב
אלף ומאה הכסף אשר לוקח לך. זה הסכום היה רגיל אצלם באותם הימים לדבר חשוב וכן סרני פלשתים אמרו לדלילה לתת לה אלף ומאה כסף:
ואת אלית וגם אמרת באזני. אפשר דהכי קאמר ואת אלית שקללת הגנב בינך לבין עצמך. ואח"כ אמרת באזני שקללת הגנב. וזה מורה שבקללה כיונת גם עלי:
הנה הכסף אתי אני לקחתיו. אפשר דהגנב החזירו למיכה שהוא יתן לאמו ולא תדע מי הגנב. ולכך פתח ואמר הנה הכסף אתי כלומר כן בא אלי. וכדי שלא תחקור אמו ומתוך הדברים והרמיזות תדע מי הוא הגנב לז"א ואני לקחתיו. ויש בו שתי משמעיות. אחד ואני לקחתיו מתחילה או אני לקחתיו מיד הגנב:
ברוך בני לה'. בכל אופן בין אם אתה היית הגנב והחזרת בין אם היה אחר ונתנו לך והחזרת לי:

פסוק ג
הקדש הקדשתי וכו' מידי לבני וכו' ועתה אשיבנו לך. ובזה תהיה המצוה נגמרת על ידך וחטאתך תכופר ובאותה שעה היה ירא שמים וזהו שכתוב בתחילת הענין ויהי איש מהר אפרים ושמו מיכיהו איש פירוש צדיק מהר אפרים מקום מוכן להשיג השלמות ושמו מיכיהו כמו הצדיקים דשמם קודם להם ובשמו יהו ג' אותיות משם המיוחד. ולכן כששמע מאמו לעשות פסל ונתנה לו הכסף שהוא יעשה וירע לו מאד וישב הכסף לאמו

שהוא אינו רוצה להשתדל בזה כי הוא עון פלילי והיא תעשה כרצונה. אבל אח"כ אמו הטעתה אותו וגם הוא עע"ז. ולכן אח"ך כשהחמיץ נחסרו אותיות יהו משמו ונקרא מיכה. מפרשים:

פרק יח

פסוק א

ובימים ההם שבט הדני מבקש לו נחלה וכו'. זה היה בתחילת ימי השופטים. ומ"מ נכתב כאן אחר מיתת שמשון. דאלו היה שמשון משבט דן בו בפרק לא היו צריכים מרגלים ותיסגי להו כי בשמשון לבד נכבשה הארץ והיו נצולים מהעבירה הגדולה שנכשלו בפסל מיכה. מפרשים:

פסוק ג

מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה. אפשר במ"ש רז"ל דכשהיו מביאים מנחה לע"ז היה דוחה אותם ואומר להם שאין ממש בע"ז. וז"ש מי הביאך הלום שאתה לוי נכדו של משה רבינו ע"ה. ומה אתה עושה בזה לדחות המקריבין לע"ז ולהגיד להם שאין בה ממש. ומה לך פה מאחר שאין אתה מודה בע"ז איך נעשית כומר לע"ז. ורז"ל אמרו שהוא קיבל ישכיר אדם עצמו לע"ז וכו' והוא סבר שהיא ע"ז ממש. וטעה שהפירוש הוא עבודה זרה אצלו ע"ד פשוט נבילתא בשוקא וכו':

פסוק יח

מה אתם עושים וכו'. אפשר לומר שכיוין לרמוז להם שלא ילכו אחר ע"ז שהיא הבל וכמו שהיה אומר למגישי מנחה כמדובר והשיבו החרש אם כונתך איך אנו לוקחים אותו החרש. ואם כונתך להוכיחנו שלא נלך אחר ע"ז שים ידך על פיך כי אין אנו מקבלים. ואם הוא בשבילך שאתה מאבד שכר שימושך לך עמנו וטוב לך אי משום כבוד אי משום שנרבה שכרך:

פרק יט

פסוק א

ומלך אין בישראל. פירוש כשם שבענין פסל מיכה כתוב אין מלך בישראל גם בענין זה כתיב כן להורות דהזמנים דפסל מיכה ופלגש שוו בשעוריהן ובמעשה דפלגש קנאו ובפסל מיכה שהיה ע"ז שתק"ו יחדיו ולכך נענשו כמו שאמרו רז"ל. מפרשים:

פסוק ב

ותזנה עליו פלגשו. פ"ק דגיטין ותזנה עליו פלגשו ר' אביתר אמר זבוב מצא ר' יונתן אמר נימא מצא אשכחיה ר' אביתר לאליהו א"ל מאי קעביד קב"ה א"ל עסיק בפלגש בגבעה ומאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר א"ל ח"ו ומי איכא ספיקא קמיה שמיא א"ל אלו ואלו דברי אלהים חיים זבוב מצא ולא הקפיד נימא מצא והקפיד. והנה הרב מהר"ם אלשיך ז"ל פירש במאמרם ז"ל בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה אומר אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים דבזה שאומר הקב"ה משמו מדביק ומשפיע החידוש ההוא אל הנשמה. ויומתק במ"ש הרמ"ז ומהר"ם די לונזאנו ז"ל דהשם הוא הנשמה וכשהקב"ה מזכיר שמו היינו נשמתו. וכאשר הצדיקים הם בחיים בעה"ז כהא דידן דהיה אומר הקב"ה אביתר בני אומר וכו' היינו להוסיף שפע רב בנשמתם לידבק בו ובתורתו. ואפשר לרמוז כי תיבת ותזנ"ה הוא ר"ת והעביר תחילה זבוב נימא הקפיד:

פסוק ג

ותביאהו בית אביה. יש מי שפירש שהיא לא היתה בבית אביה אלא בבית בפני עצמה והיינו דכתיב ברישא ותלך מאתו אל בית אביה אל בית לחם יהודה כלומר מה שאני אומר אל בית אביה אינו ממש בית אביה אלא בית לחם יהודה אמנם הלכה בבית בפני עצמה. ובעלה הלך אחריה לביתה והיא הביאתו בית אביה להגיד כי שלום ביניהם:

פסוק כג

אל אחי אל תרעו. כלומר יש לי שתי טענות חזקות ולכן אמר אל שתי פעמים והדר מפרש להו בהדיא אחרי אשר בא האיש הזה אל ביתי וז"ש אל אחי כלומר בעבור כבודי שאנחנו כמו אחים. ועוד אל תעשו את הנבלה הזאת והוא מ"ש אל תרעו. ואמר הנבלה הזאת מכלל דאיכא אחרת ומ"מ בערך הזו אותה היא יותר קלה והיא הנה בתי הבתולה ופלגשהו וכו' ולא אבו לשמוע לו ויחזק האיש בפלגשו וכו':

פסוק כד

אוציאה נא אותם וענו אותם ועשו להם וכו'. יש מי שפירש דהול"ל אוציאה נא אותן וענו אותן ועשו להן ונקט במ"ס כמו הזכרים ר"ל שאם גבר יצרם במה ששאלו יעשו להן לבר מארחייהו:

פסוק כט

וישלחה בכל גבול ישראל. כלומר זה דבר הנוגע לכל ישראל כי כל העובר בגבעה מסוכן ומהם ילמדו להרע בכל המקומות. וזו רעה חייל"א בכולל. ועל כל ישראל מוטל לתקן:

פסוק ל

למיום עלות בני ישראל מארץ מצרים. הנה זו חטאת סדום כידוע וכתבו ז"ל דבמצרים תקנו ד' דורות אנוש סדום מבול הפלגה והוא ר"ת המוציא אתכם מתחת סבלות אמס"ה אנוש מבול סדום הפלגה והבאתי הקדמה זו באורך בקונטרס אהבת דוד דף פ"ד ע"ג ע"ש. וז"א למיום עלות בני ישראל מארץ מצרים אשר תקנו עונות סדום לא היתה כזאת לחזור ולפשוע בעון סדום:

פרק כ

פסוק ג

דברו איכה נהייתה הרעה הזאת. פירוש שמא חטאו נגדם האיש הזקן והאורח והי"ל איזה טענה. ויען האיש הלוי חזותו מוכיח כי הצדק אזור מתניו והוא איש האשה הנרצחה ויאמר באמירה שהוא לשון רכה. אף שהם אמרו דברו ודיבור לשון קשה:

פסוק יב

מה הרעה הזאת אשר נהייתה בכם. פירוש שיש בידכם למחות ולא מחיתם ונמצא שבכם הרעה. ועתה תנו את האנשים בני בליעל. פירוש ועתה אין ועתה אלא לשון תשובה. תשובו בתשובה. תנו את האנשים הגם שהם אנשים כלומר חשובים וגדולי העיר. מ"מ חזרו להיות בני בליעל וסמכו שהם גדולים. ועתה תנו אותם אלינו לעשות בהם משפט ונבערה רעה מישראל שידונו ק"ו אם לגדולי העיר עשו כך וק"ו לבינוניים. וקצת מזה במפרשים:

פסוק יח

יהודה יעלה בתחילה. פירוש שיהיה נענש על שלא מיחה בע"ז דפסל מיכה כי היו תקיפים וחזקים שבט יהודה ועליהם היה מוטל למחות:

פסוק כא

שנים ועשרים. כנגד כ"ב אותיות התורה בעון פסל מיכה דכל מודה בע"ז ככופר בכל התורה כלה ולכן מתו שנים ועשרים אלף ואח"כ ח"י אלף להורות כי חס ושלום פגעו בכבוד ח"י העולמים. מפרשים:

פרק כא

פסוק ג

למה ה' אלהי ישראל היתה זאת בישראל להפקד היום מישראל שבט אחד. אפשר במ"ש בזהר הקדוש דכל אומה יש לה שר בשמים ובהתבטל השר גם האומה בטלה אמנם אנחנו בני ישראל תחת ממשלת הקב"ה והוא חי וקיים לעד וגם אנחנו חיים וקיימים ואין לנו ביטול. וידוע דשנים עשר שבטים הם י"ב תקוני השכינה וזהו התמיה למה ה' אלהי ישראל דאנחנו עמו היתה זאת בישראל רמז כי השכינה שורה בישראל וזהו היתה זאת בישראל זאת היא השכינה. וא"כ מה זה היה להפקד היום מישראל שבט אחד. ואמרו ג' פעמים ישראל כי כל האבות הקדושים כל אחד נקרא ישראל כמ"ש בב"ר ריש פרשת תולדות יצחק. ולמה לא ריחם לזכות אבות שכל א' נקרא ישראל ולזה אמרו ג' פעמים ישראל:

פסוק ח

מה נעשה להם לנותרים לנשים וכו' ויאמרו מי אחד משבטי ישראל וכו'. פירוש שהיו מצטערים מה לעשות כי אלו הבורחים כשברחו טוב שהצילו עצמם אמנם הם אנשים לבד ואין להם אשה. ומזה באו לחשוב שאם יש איזה עיר שלא באה צריך להכות לזכרים ולהושיע הבתולות שיהיו לנשים לבחורי בנימין ועוד הוסיפו להספיק לכל בהמצאה לחטוף מן המחוללות כדמפרש ואזיל:

פסוק כא

וחטפתם לכם איש אשתו. תיבת לכם נראית ח"ו יתירה. אמנם באה בדקדוק עצום דדוקא לכם אנו מתירין לחטוף הבתולות מתוך הדחק דלא סגי בלאו הכי דאריא דשבועתא רביע ולא יש מציאות אחר אבל מכאן ואילך בטל ענין זה ועולם כמנהגו כי יקח איש אשה לרצונה ורצון אביה וכיוצא ויעלה זיווגם נאה אתיא רביה זרעא מעליא בנ"י עליה עותרא סגיא עושר וכבוד וחיים: